

Επιχειρηματικότητα Ανταγωνιστικότητα

Αλληλεξάρτηση και πρωτοβουλίες
για παράλληλη αναβάθμισή τους

Γίνεται γενικά παραδεκτό ότι η ανάπτυξη της Επιχειρηματικότητας οδηγεί σε σημαντικά οφέλη, οικονομικά και κοινωνικά. Εξέλιξη αυτού του τύπου δεν οδηγεί μόνο σε δημιουργία νέων θέσεων εργασίας και ανάπτυξη, αλλά συμβάλλει ευρύτερα στην προσωπική ανέλιξη και στην προώθηση μιας μεγάλης σειράς κοινωνικών στόχων.

Η καλλιέργεια επιχειρηματικού πνεύματος και η προώθηση της επιχειρηματικότητας περιλαμβάνονται πλέον μόνιμα στην Ημερήσια Διάταξη της πολιτικής όλων των κυβερνήσεων και θεωρούνται βασικό συστατικό των προσπαθειών αναβάθμισης της Ανταγωνιστικότητας. Επισημαίνεται τα τελευταία χρόνια κατ' επανάληψη από πολιτικούς και ερευνητές ότι η Ευρώπη υστερεί στα θέματα αυτά, σε σύγκριση π.χ. με τις ΗΠΑ, και το γεγονός αυτό μπορεί, σε κάποιο βαθμό, να εξηγήσει και τις διαφορές στους ρυθμούς ανάπτυξης, στο δυναμισμό των αγορών εργασίας και στα επίπεδα ευημερίας των πολιτών.

Είναι χαρακτηριστικά, εν προκειμένω, τα αποτελέσματα των δημοσκοπήσεων που περιοδικά διεξάγει και δημοσιοποιεί το EUROBAROMETER της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Για παράδειγμα, στην πιο πρόσφατη από αυτές (Ιούνιος 2004) αναφέρεται ότι μόνο το 45% των ατόμων που έλαβαν μέρος στην έρευνα στην Ευρωπαϊκή Ένωση δήλωσαν ότι, μεταξύ προοπτικής σταδιοδρομίας ως υπάλληλοι ή ως αυτοαπασχολούμενοι, θα επέλεγαν το δεύτερο, σε αντίθεση με ποσοστό μεγαλύτερο του 60% αντίστοιχης έρευνας στις ΗΠΑ.

Στη χώρα μας (όπου πρέπει να σημειωθεί ότι προτίμηση για αυτοαπασχόληση εξέφρασε το 52%, ποσοστό όμως που είναι κατά 25% μειωμένο σε σχέση με το 2000), ενώ ισχύουν όλα τα παραπάνω, το πρόβλημα της υστέρησης στην Ανταγωνιστικότητα αντιμετωπίζεται ως "πρόβλημα πρώτης προτεραιότητας". Η ανακήρυξη από την κυβέρνηση του 2005 ως Έτους Ανταγωνιστικότητας υπογραμμίζει τη σημασία που αποδίδεται στο θέμα. Μια σειρά από υπουργεία,

ΤΟΥ ΙΩΣΗΦ ΧΑΣΣΙΔ

Καθηγητή Πανεπιστημίου Πειραιώς, μέλους του Εκπαιδευτικού Συμβουλίου του ΕΤΠ και μέλους της Επιτροπής Εμπειρογνομών του Εθνικού Συμβουλίου Ανταγωνιστικότητας και Ανάπτυξης

με πρώτο το καθ' ύλην αρμόδιο Υπουργείο Ανάπτυξης, προγραμματίζουν για το 2005 σειρά πρωτοβουλιών και διάφοροι οργανισμοί και φορείς της επιχειρηματικής κοινότητας προτίθενται να οργανώσουν διαφόρων τύπων εκδηλώσεις. Ιδιαίτερη μάλιστα έμφαση δίδεται σε πρωτοβουλίες και εκδηλώσεις που, ως βασικό τους στόχο, έχουν την ενημέρωση-ευαισθητοποίηση μεγάλων τμημάτων του πληθυσμού (και όχι μόνο αυτών που κλασικά θεωρείται ότι κυρίως τα αφορά). Και αυτό γιατί η ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας αποτελεί υπόθεση όλων των πολιτών, οι οποίοι στα εργοστάσια και τα εμπορικά καταστήματα, στα εκπαιδευτικά ιδρύματα και τις δημόσιες υπηρεσίες, στον αγροτικό τομέα και σε κάθε άλλο κλάδο παραγωγής προϊόντων ή υπηρεσιών, είτε ως "παραγωγοί" είτε ως "διακινητές" ή και ως χρήστες, είναι σε θέση να συμβάλλουν, θετικά ή αρνητικά, στη διαμόρφωσή της.

Και για την Επιχειρηματικότητα ιδιότητα και μέγεθος το οποίο, όπως αναφέρθηκε, επηρεάζει και αυτό την ανταγωνιστικότητα της οικονομίας ισχύουν ανάλογες παρατηρήσεις. Η αντίληψη ότι, ως έννοια, η Επιχειρηματικότητα εξαντλείται στην καταμέτρηση των νέων επιχειρήσεων που ιδρύονται σε κάποια συγκεκριμένη χρονική περίοδο, είναι εσφαλμένη ή, τουλάχιστον, εξαιρετικά περιοριστική. Αντίθετα, γίνεται πλέον γενικά δεκτό ότι η Επιχειρηματικότητα, με την ευρεία της έννοια, εκφράζει, πάνω απ' όλα, "τρόπο σκέψης" και συμπεριφοράς του ατόμου ή ομάδων ατόμων σε όλες τους τις εκδηλώσεις. Για το λόγο αυτό, παράλληλα με μέτρα πολιτικής που αφορούν τη διευκόλυνση ίδρυσης επιχειρήσεων κάθε τύπου και τη στήριξη των προσπαθειών τους για αποδοτική λειτουργία και ανάπτυξη ("επιχειρηματικότητα" με τη στενή έννοια), πολλαπλασιάζονται και οι πρωτοβουλίες που αφορούν τη δημιουργία και ανάπτυξη της υποδομής, σε πολιτισμικά στοιχεία ("κουλτούρα") και οριζόντιου χαρακτήρα δεξιοτήτων που προάγουν γενικότερα το "επιχειρηματικό πνεύμα" (επικοινωνιακές δεξιότητες, δεξιότητες ανάλυσης ευκαιριών και κινδύνων, γλωσσομάθεια, εξοικείωση με νέες τεχνολογίες, ικανότητες για ανάληψη πρωτοβουλίας και αυτενέργεια, αλλά και για ομαδικό τρόπο εργασίας,

δημιουργικότητα, καινοτομία κ.ά.). Για λόγους μάλλον προφανείς, μεγάλο μέρος αυτών των πρωτοβουλιών εμφανίζεται μέσω παρεμβάσεων στο εκπαιδευτικό σύστημα και μάλιστα σε όλες του τις βαθμίδες (από την πρωτοβάθμια μέχρι την τριτοβάθμια, στην τυπική και την άτυπη εκπαίδευση και τη "δια βίου" εκπαίδευση). Αναγνωρίζεται η ανάγκη για διυπουργική συνεργασία και για συντονισμό στο σχεδιασμό και την εφαρμογή των καινοτομιών αυτών (νέα μαθήματα, νέες εκπαιδευτικές τεχνολογίες και μεθοδολογίες, "άνοιγμα" του σχολείου και του πανεπιστημίου στον "έξω κόσμο" κ.λπ.) και η αναγνώριση αυτή εκφράζεται συχνά με τη σύσταση και λειτουργία μεικτών ομάδων σχεδιασμού και παρακολούθησης της απόδοσης των νέων προγραμμάτων.

Στην Ελλάδα και στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα εμφανίζονται τα τελευταία χρόνια ανάλογες τάσεις. Παρατηρείται βέβαια ένας βαθμός αυτοσυγκράτησης ως προς την έκταση και το βάθος των αλλαγών, αλλά αυτό εξηγείται σχετικά εύκολα με αναφορά στις διαρθρωτικές αδυναμίες του συστήματος, στην έλλειψη εμπειρίας, στην επιθυμία να αποφευχθούν έντονοι "κλυδωνισμοί", στην ανεπάρκεια μέσων και στη συντηρητική αντίληψη πολλών εκπαιδευτικών. Παρ' όλα αυτά, στη διαδικασία που έχει ήδη ξεκινήσει, δεν πιστεύουμε ότι υπάρχουν πλέον δυνατότητες αναστροφής και, επομένως, μπορούμε να υποθέσουμε ότι τα νέα προγράμματα "εκπαίδευσης στην επιχειρηματικότητα" θα επεκτείνονται και συνεχώς θα βελτιώνονται.

Αξίζει μάλιστα να σημειωθεί ότι και στην Ελλάδα, υιοθετώντας προσεγγίσεις που είναι καθιερωμένες σε άλλες χώρες, το νόημα της εκπαίδευσης στην επιχειρηματικότητα δεν αφορά μόνο τις πρακτικές πτυχές της ίδρυσης και λειτουργίας επιχειρήσεων. Κάτι τέτοιο γίνεται βέβαια εντονότερο στις ανώτερες βαθμίδες εκπαίδευσης, όταν πλησιάζει ο χρόνος που ο εκπαιδευόμενος θα αντιμετωπίσει το πρόβλημα της επιλογής σταδιοδρομίας. Γενικά πάντως είναι αρκετά διαδεδομένο στα προγράμματα, ακόμα και σε αυτά της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, συνειδητά να προστίθενται στοιχεία που αναμένεται ότι θα ενισχύσουν κύριως τις "οριζόντιες-βασικές δεξιότητες" των νεαρών ατόμων (basic skills). Παραδείγματα τέτοιων "καλών πρακτικών" υπάρχουν πολλά και αποτελούν πρότυπα προς προσαρμογή και υιοθέτηση και στην Ελλάδα.

Επιστρέφοντας ωστόσο στην επιχειρηματικότητα με τη "στενή" έννοια, ποιοι είναι οι παράγοντες που προβάλλονται ως τα κυριότερα εμπόδια στην ανάπτυξή της;

Πολλές έρευνες θέτουν το ίδιο ερώτημα, αναζητώντας έγκυρες απαντήσεις που θα προσανατολίσουν την κρατική πολιτική ή την πολιτική άλλων αρμόδιων φορέων και θα αμβλύνουν τις δυσκολίες, ανοίγοντας έτσι το δρόμο για περισσότερους επιχειρηματίες και ευχερέστερη λειτουργία για υφιστάμενες και νεοϊδρυόμενες επιχειρήσεις. Η δημοσκόπηση του EURO-BAROMETER, στην οποία συχνά αναφερθήκαμε, περιέχει και πάλι ενδιαφέροντα ευρήματα. Επτά στους δέκα ερωτηθέντες (τόσο στην ΕΕ-15, όσο και στις ΗΠΑ) δηλώνουν ότι η κύρια δυσκολία στην ίδρυση επιχείρησης είναι η περιορισμένη χρηματοδοτική υποστήριξη που είναι σε θέση να εξασφαλίσουν. Ακολουθούν, με το ίδιο περίπου ποσοστό, οι γραφειοκρατικές διαδικασίες (αν και για τον παράγοντα αυτόν η κατάσταση στις ΗΠΑ είναι σαφώς καλύτερη). Η ιεράρχηση αυτή των δυσκολιών δεν φαίνεται να μεταβάλλεται ούτε ανάλογα με την ηλικία των ερωτηθέντων, ούτε ανάλογα με το επίπεδο μόρφωσής τους.

Για την Ελλάδα, οι δυσκολίες στη χρηματοδότηση αναφέρονται ως το κύριο εμπόδιο για την επιχειρηματικότητα από το 90% περίπου όσων έλαβαν μέρος στην έρευνα.

Οι διαπιστώσεις αυτές είναι προφανώς συνεπείς με τη γενική αίσθηση της σημασίας που έχουν οι συνθήκες λειτουργίας του τραπεζικού συστήματος κάθε χώρας στην παρακίνηση της προδιάθεσης για αυτοαπασχόληση και, βεβαίως, του κρίσιμου ρόλου των διοικητικού χαρακτήρα διαδικασιών (της γραφειοκρατίας, όπως έχει επικρατήσει να ονομάζονται οι διαδικασίες αυτές). Αντίστοιχα, δικαιολογούν την τάση για εμφάνιση και προώθηση στην αγορά νέων χρηματοδοτικών "εργαλείων" που μειώνουν την εξάρτηση από τον κλασικής μορφής τραπεζικό δανεισμό. Δικαιολογούν επίσης και τις προσπάθειες για δραστική απλούστευση των διαδικασιών ίδρυσης επιχειρήσεων.

Στο πεδίο αυτό των βελτιώσεων στις συνθήκες ανάπτυξης της Επιχειρηματικότητας, λειτουργούν ήδη και με βελτιωμένες μάλιστα επιδόσεις, φορείς εναλλακτικών μορφών χρηματοδότησης (π.χ. venture capital), ενώ, ταυτόχρονα, μέσω των επενδυτικών νόμων που προβλέπουν επιχορηγήσεις στις νέες επενδύσεις, γίνεται προσπάθεια περιορισμού της ανάγκης προσφυγής σε τραπεζικό ίδρυμα. Ταυτόχρονα, οργανώνονται προγράμματα εκπαίδευσης στη χρηματοοικονομική διαχείριση, που απευθύνονται κυρίως σε νέους και υποψήφιους επιχειρηματίες. Η εκπαίδευση αυτού του τύπου, εφόσον υλοποιηθεί σωστά, επιτρέπει στο χρηματοδοτούμενο νέο επιχειρηματία να μειώσει τις ανάγκες του σε κεφάλαια και, αντίστοιχα, και την εξάρτηση από τραπεζική έντοκη χρηματοδότηση.

Ο σχεδιασμός και η υλοποίηση τέτοιων προγραμμάτων θα πρέπει να λάβει υπόψη ορισμένες χαρακτηριστικές ιδιαιτερότητες των νέων επιχειρηματιών. Πρώτα απ' όλα πρέπει να λυθεί το θέμα των "χρονο-χωρικών" περιορισμών που τα άτομα αυτά αντιμετωπίζουν. Όπως διάφορες έρευνες, αλλά και απλή παρατήρηση της πραγματικότητας, αποδεικνύουν, είναι εξαιρετικά δύσκολο για νέους επιχειρηματίες να ενταχθούν και να αποδώσουν σε εκπαιδευτικά προγράμματα που τους προσφέρονται σε συγκεκριμένους χώρους και χρόνους, ιδίως όταν αυτό συνεπάγεται απουσία τους από την επιχείρηση, στην οποία συνήθως έχουν αναλάβει πολλές και ποικίλες αρμοδιότητες. Για τους λόγους αυτούς η ανταπόκριση στην προσφορά εκπαίδευσης είναι περιορισμένη, οι απουσίες των εκπαιδευομένων συχνές, η επίδοσή τους χαμηλή, το αποτέλεσμα κατώτερο των προσδοκιών, η απόδοση στην επένδυση αρνητική και η βιωσιμότητα των προγραμμάτων αμφίβολη!

Η λύση που συνήθως προτείνεται για την έξοδο από αυτό το αδιέξοδο είναι η υποκατάσταση, τουλάχιστον μερική, των κλασικών μεθόδων εκπαίδευσης με εκπαίδευση "εξ αποστάσεως" διαφόρων τύπων. Μέθοδοι αυτών των τύπων (Distance Learning, e-Learning, Blended Learning κ.λπ.) παρουσιάζουν μεγάλη εξάπλωση τα τελευταία χρόνια και, παρόλο που η καθιέρωσή τους δεν έχει ακόμα εξασφαλιστεί, αποδεικνύονται αρκετά δημοφιλή.

Στις προσπάθειες αυτές οι κρατικοί φορείς υποστηρίζονται και συχνά παροτρύνονται και από πρωτοβουλίες φορέων του ιδιωτικού τομέα, οι οποίοι προφανώς διαβλέπουν ότι υπάρχουν μακροπρόθεσμα οφέλη για το σύνολο της οικονομίας που θα προκύψουν από την τόνωση της επιχειρηματικότητας με την ευρεία ή τη στενή της έννοια αλλά και από την προσέγγιση της επιχειρηματικής κοινότητας με το εκπαιδευτικό σύστημα.

Οι φορείς του χρηματοπιστωτικού τομέα, χώρου στον οποίο, όπως αναφέρθηκε νωρίτερα, έχουν σε όλες τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης εντοπιστεί στοιχεία που είναι σε θέση να προκαλέσουν αναστολές στην επιχειρηματική δραστηριότητα (ιδίως στις νέες επιχειρήσεις και τους νέους επιχειρηματίες), διαμορφώνουν και αυτοί προγράμματα προς αυτή την κατεύθυνση. Παράλληλα με νέα τραπεζικά προϊόντα, που, μετά από μελέτη σκοπιμότητας, προωθούν στην αγορά, όλο και περισσότερη έμφαση δίδεται τα τελευταία χρόνια και σε δύο άλλες κατηγορίες πρωτοβουλιών: την ενημέρωση των δυνητικών χρηστών των υπηρεσιών τους για τις ευκαιρίες που έχουν να αξιοποιήσουν νέες χρηματοδοτικές μεθόδους και, πιο πρόσφατα, με προγράμματα εκπαίδευσης των στελεχών τους και των πελατών τους σε νέους, πιο αποτελεσματικούς τρόπους ολοκληρωμένης εξυπηρέτησης πελατών και σε θέματα χρηματοοικονομικής διαχείρισης αντίστοιχα. Αυτό το τελευταίο είναι συνεπές και με τη λογική ότι η αναβάθμιση της αποτελεσματικότητας στη διαχείριση των οικονομικών πόρων που κάθε οικονομική μονάδα μικρού, μεσαίου ή μεγάλου μεγέθους διαθέτει ή είναι σε θέση να εξασφαλίσει, καταλήγει τελικά σε συμπίεση του κόστους και, κατά συνέπεια, σε βελτίωση της ανταγωνιστικότητας.

Παρόλο που τη συσχέτιση αυτή είναι ακόμα δύσκολο να την αντιληφθούν οι λιγότερο εξοικειωμένοι μικροί επιχειρηματίες, προοδευτικά συνειδητοποιείται ότι για τη μείωση του κόστους χρηματοδότησης, η διεκδίκηση μειωμένου επιτοκίου δεν είναι προφανώς η μόνη λύση!

Οι ελληνικές τράπεζες-μέλη της Ένωσης Ελληνικών Τραπεζών υποστηρίζουν ενεργά τις πρωτοβουλίες αυτές και, στο πλαίσιο της δραστηριότητας της Ένωσης και του Ελληνικού Τραπεζικού Ινστιτούτου, εντάσσονται όλο και περισσότερα εκπαιδευτικά προγράμματα που απευθύνονται σε τραπεζικά στελέχη, αλλά και στα στελέχη διαφόρων τύπων επιχειρήσεων από κάθε τομέα οικονομικής δραστηριότητας.